

Köprüsüyle Şehriyle Mostar

Deneme | Yrd. Doç. Dr. Cemil GÜLSEREN

"Mostar şehir demek, güven demek olmuş. Padişah en güvendiği mimarını göndermiş. Devletin bakışı bu işte. İnsana hizmet, medeniyete köprü. Yasak savma değil, baştan savma ise hiç değil. Estetik, düşünce, hassasiyet işte eser Mostar."

"Çok sürse ayrılık aradan geçse çok sene
Biz sende olmasak bile sen bizdesin yine"

Bosna Hersek'in ikinci önemli şehridir Mostar. Dağılmadan önceki Yugoslavya'da Üsküp, Saraybosna, Prizren gibi Osmanlı medeniyetini devam ettiren en iyi şehirlerdendi. Mimari yönden ise en önde geleniydi. Savaştan önce 14 camisi, 11 mescidi, 7 medresesi, tekkeleri, türbeleri, kütüphaneleri, kuleleri, çeşmeleri, şadırvanları, hamamları ve mezar taşlarıyla tam bir Türk şehri görünümünde idi. Yazın bu kültürel zenginliği yüzünden nüfusunun dört katı kadar turist çekiyordu. Savaş sonrası bilhassa bu tarihî mimari eserler sırf Osmanlı medeniyetini yansıtıyor diyerek birer birer hedef seçilmişlerdir. Mezar taşlarına bile tahammül edilmemiştir.

Sırlar, İslâm'ı hatırlatacak her şeye, camilere, okullara, Osmanlı tarihi eserlerine, hatta mezarlara bile saldırdılar.

"Sırtlanları bile geçmişti beşer yırtıcılıkta" mısraları bile artık yetersiz kalıyordu vaziyetin vehametini sergilemeye. En küçültücü sıfat bile aciz kalıyordu.

Evlâd-ı fâtihânı yalnızlığa terketmek, Yıldırım Bayezid Han'ı, Fatih Sultan Mehmet Han'ı unutmak demek değil midir?

Onların emanetidir bize Saraybosna, Üsküp.

Mostar, Naretva Nehri'nin iki yakasına kurulmuş bir yanda Hırvatların, bir yanda da genellikle Boşnakların yaşadığı savaşı en ağır biçimde yaşayan şehirlerden biri. Her yer delik deşik. Her yer hemde hastaneler, okullar, mâbetler başta olmak üzere. Mostar açık hava zulüm müzesi sanki.

Mostar'ı Mostar yapan ona kimlik ve kişilik kazandıran ünlü Mostar Köprüsü bile bu zulümden en ağır biçimde nasibini almıştır. Bu eser Türk mimarlık sanatının

şaheseriydi. Şehrin sembolüydü. Osmanlılar buraya geldiklerinde çok eskimiş bir tahta köprüyle karşılaşmışlar, zincirlerle bağlı asma köprü. Fatih Sultan Mehmet de yeni bir tahta köprü yaptırmış. Bu da eskince Mostarlılar Kanuni Sultan Süleyman'a bir arzuhal gönderip yeni bir köprü istemişler. Kanuni 1566 yılında burada kendi ihtişamıyla özdeşleşen yeni, taştan bir köprü yaptırmış üstelik de kemerli. O dönemde bir dünya harikası olarak kabul edilmiş. Geçenler hayran kalmış. Evliya Çelebi hilâle benzetirmiş. Geçenin yüreğine korku salan güven vermeyen tahta köprüden geçeni hayretler içinde bırakan güven veren bir köprü olmuş. Bir zaruretin sonucu köprü dokuz yılda yapılmış. Bu köprüden önce bir köy iken orası sonrası bir şehir olmuş.

Mostar şehir demek, güven demek olmuş. Padişah en güvendiği mimarını göndermiş. Devletin bakışı bu işte. İnsana hizmet, medeniyete köprü. Yasak savma değil, baştan savma ise hiç değil. Estetik, düşünce, hassasiyet işte eser Mostar.

"Malkoçoğlu eyerler mi kıratı
Eser zaman, yakın eder serhati
Mostar imiş şu dünyanın sıratı
Yıkık köprüsünde bir taşımız var

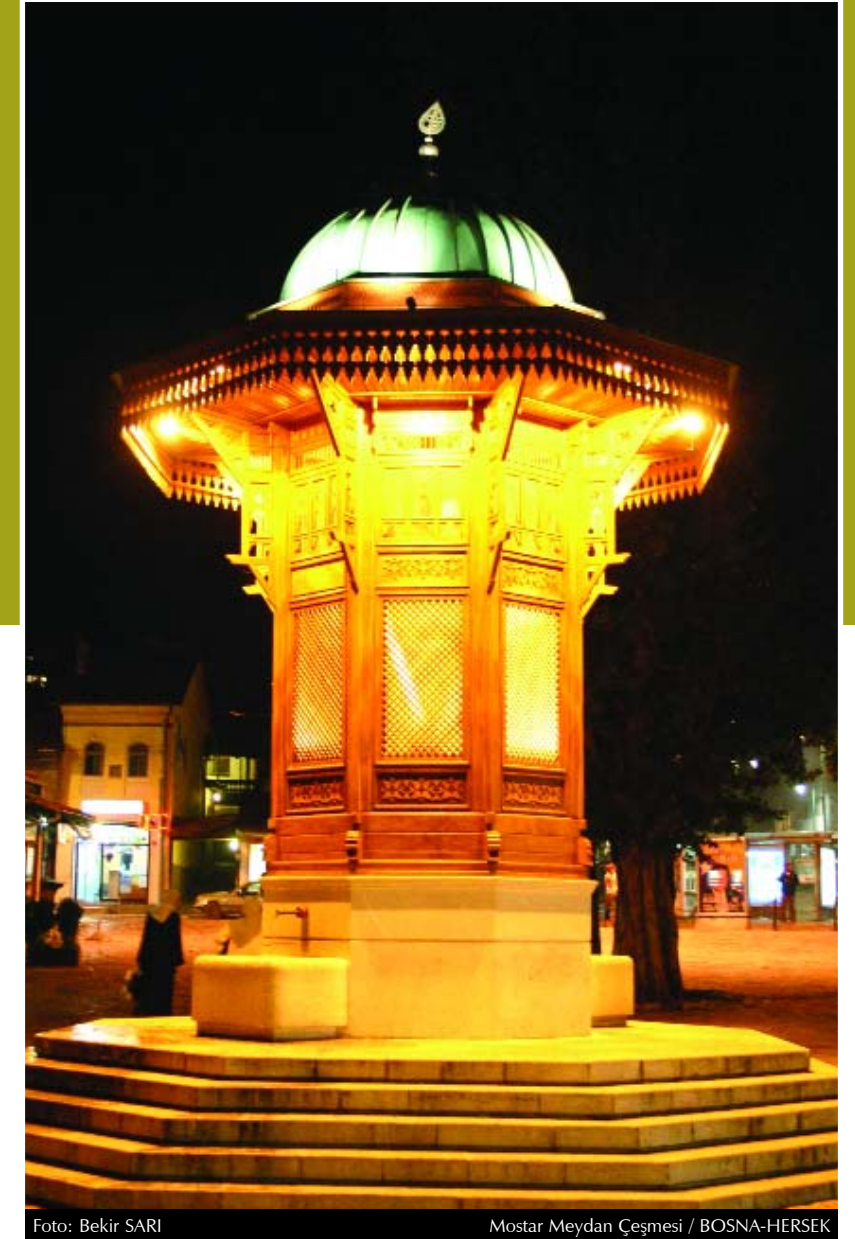

Foto: Bekir SARI

Mostar Meydan Çeşmesi / BOSNA-HERSEK

Al bre, al bizi al götür bu yaz
Tuna'yı, Bosna'yı özledim biraz
Sorma bre sorma ne işimiz var
Tuna boylarında Alishimiz var"

O. Seyfi Şirin

Mostarlı Ziya'nin Mostar Köprüsü'nün yapılışına düştüğü tarih:

"Kavs - kûzâhın aynı bir köprü bina etti
Var mı bu cihân içre manendi hey Allah'ım
İbretle bakıp dedi tarihini bir ârif
El geçtiği köprüden bizde geçeriz"

Bu muhteşem eser 1993'de Hırvat askerleri tarafından top ateşine tutulup yıkılmıştır. Yıkılan sade köprü

değildi. İnsanların düzeni, geçimi her şey alt üst olmuştu. O çarşı ki kuyumcuları, bakırcıları, demircileri ile sanki binbir çeşit el işinin imal edildiği bir Anadolu şehri çarşısı sanki. Köprü ile birlikte hepsi gitti hepsi bitti. Eski haline uygun olarak yeniden inşası yapıldı ama bir kere yıkılmıştı işte. Şimdi Mostar Köprüsü, eski Mostar şehri ile birlikte 2005 yılında Dünya Miras Listesine eklendi. Yıkılışından 11 yıl sonra yeniden açılmış oldu. Onu yenileyerek hakkını teslim ettiler. Çünkü o bir büyü idi, o bir muamma idi, o bir efsane idi, o yeni bir Endülüstü. Mostar sadece bir köprü değildi. O bir tarih, o bir şahit, o bir sembol, o Batı ile Doğu arasında bir geçiş, o Hilâl'le Haç arasında bir uzlaşma idi. Yıkılmakla köprüleri de yıktı Hırvatlar. Gönül köprüsünü, dostluk köprüsünü.

Mostar bir misal sanki sıratın dünyadaki örneği. Sanki Mimar Hayreddin bu köprü ile insanlara vakti gelince yaptıklarının hesabını vermek üzere üstünden geçecekleri tehlikeli Sırat Köprüsünü her gün hatırlatmak için yapmış. Sakın bunu bir varsayım sanmayın. Düşündürüyor mu düşündürmüyor mu? Siz ona bakın.

Uzlaşmaydı yıkılan, hoşgörüydü. Medeniyetlerin yaklaşmasıydı. Barıştı bir adı Mostar'ın. Tarihe tanıklık, yok edilen. Tahammülsüzdü Hırvatlar, vicdansızdı Sırp- lar. Sırtlanlarla yarıştı caniler. Can alıcılar, kan içiciler canavarları da geçtiler.

Suya gömülen Mostar bütün bunları da düşe bıraktı. Şimdi düş gerçek olur mu olmaz mı? Her şey zamana kaldı.

Mostar Köprüsü / BOSNA-HERSEK
Foto: Bekir SARI